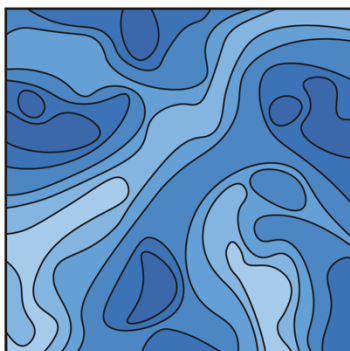

**ENTREPRENEURIAL
ECOSYSTEM
OBSERVATORY**

Entrepreneurial Ecosystem Index 2022

Wendbaarheid in tijden van covid-19

*Tom Hendricksen MSc
Bas van der Starre MSc
Prof. dr. Erik Stam
Prof. dr. Jan Peter van den Toren*

Birch

Universiteit Utrecht

School of Economics

Entrepreneurial Ecosystem Index 2022

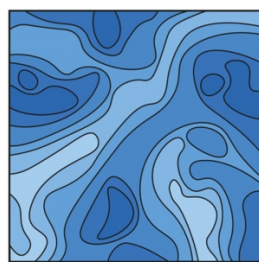
Wendbaarheid in tijden van covid-19

Tom Hendricksen MSc

Bas van der Starre MSc

Prof. dr. Erik Stam

Prof. dr. Jan Peter van den Toren

**ENTREPRENEURIAL
ECOSYSTEM
OBSERVATORY**

Birch

Universiteit Utrecht

School of Economics

www.entrepreneurialecosystemobservatory.nl | www.seeo.nl

*Neem voor vragen contact op via Tom Hendricksen MSc (tom.hendricksen@birch.nl);
Bas van der Starre MSc (bas.vanderstarre@birch.nl); Prof. dr. Erik Stam (e.stam@uu.nl)
& Prof. dr. Jan Peter van den Toren (janpeter.vandentoren@birch.nl).*

Management samenvatting

Delft en Westland nog steeds aan kop, Groot-Amsterdam klimt naar de tweede plek

In de 2022 versie van de Entrepreneurial Ecosystem Index zien we veel bewegingen, met nieuwkomers in de top 10. De regio Delft en Westland blijft aan kop met het sterkste ecosysteem voor ondernemerschap, terwijl Groot-Amsterdam de tweede plek van de regio Zuidoost-Noord-Brabant overneemt. Utrecht en Twente zijn ook opvallende stijgers in de top 10. De Veluwe is nieuwe binnenkomer in de top 10, terwijl de regio Arnhem-Nijmegen zakt naar plek 11.

Entrepreneurial Ecosystem Index als instrument voor beter beleid

De Entrepreneurial Ecosystem Index maakt het mogelijk om regionale ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland te vergelijken en daarin ontwikkelingen waar te nemen. De Entrepreneurial Ecosystem Index kwantificeert en objectiviseert de sterkte van ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland. Hiermee zorgt de Entrepreneurial Ecosystem Index voor een objectieve basis om ecosystemen te meten en te volgen in de tijd. Binnen de beleidscyclus kan de Entrepreneurial Ecosystem Index als startpunt voor een goed geïnformeerde dialoog tussen stakeholders dienen: door een objectieve meting te hanteren (diagnose) kan er effectief dialoog plaatsvinden over het te voeren beleid. Hiermee biedt de index handvatten voor (regionale) beleidsmakers en andere stakeholders die hun ecosysteem willen verbeteren.

Ecosystemen en de wendbaarheid van regionale economieën

Een sterk ecosysteem maakt productief ondernemerschap mogelijk, wat bijdraagt aan welvaart in een regio. Sterke ecosystemen worden echter ook steeds vaker in verband gebracht met economische wendbaarheid. De Entrepreneurial Ecosystem Index maakt dit jaar dan ook deel uit van het onderzoeksproject [Economische Veerkracht van Regio's](#) (EVER). Daarin bundelen Universiteit Utrecht, Universiteit Tilburg en Birch Consultants hun krachten om te onderzoeken hoe regio's weerbaar en wendbaar uit de coronacrisis komen. Ondernemerschap, in de vorm van startups, scale-ups en digitale startups in het bijzonder, zijn een belangrijk ingrediënt voor een strategie van economisch herstel. We laten zien dat er een sterke positieve relatie is tussen de Entrepreneurial Ecosystem Index en de mate waarin er innovatieve startups zijn in een regio, en dat de Entrepreneurial Ecosystem Index ook een positieve relatie heeft met het aantal scale-ups in een regio en de toename van het aantal webshops.

Stichting Entrepreneurial Ecosystem Observatory

Sinds 2015 brengen Birch en UU elke twee jaar de Entrepreneurial Ecosystem Index uit. Deze index is de graadmeter om regio's met elkaar te vergelijken en in de loop van de tijd te volgen. De data van de Entrepreneurial Ecosystem Index worden door o.a. de Universiteit Utrecht en Birch weer benut voor diepgaander analyse en advies. De index en andere openbare analyses worden ook beschikbaar gesteld via de website van de Entrepreneurial Ecosystem Observatory: www.seeo.nl.

Inhoudsopgave

<i>Samenvatting</i>	5
<i>Entrepreneurial Ecosystem Benadering</i>	7
<i>Resultaten Entrepreneurial Ecosystem Index 2022</i>	11
<i>Entrepreneurial Ecosystem Index & Ondernemerschap</i>	22
<i>Bijlagen</i>	26

Samenvatting

Delft en Westland wederom beste regio voor ondernemerschap; Veluwe nieuwkomer in top 10

De Entrepreneurial Ecosystem Index

De Entrepreneurial Ecosystem Index rangschikt de kwaliteit van 40 regionale ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland. Hiermee bouwt het voort op het in 2018 en in 2020 uitgevoerde soortgelijke onderzoek¹. De Veluwe is een nieuwkomer in de top 10. Groot-Amsterdam stoot Zuidoost-Noord-Brabant van de tweede plaats.

Het ecosysteem voor ondernemerschap

De basis voor dit onderzoek is de *Entrepreneurial Ecosystem*-benadering (zie p. 6). Binnen deze benadering wordt de economie gezien als een dynamisch netwerk. Ondernemerschap is het proces waarbij individuen kansen zien en realiseren om nieuwe waarde te creëren. Of hen dit lukt is mede afhankelijk van de kracht van het 'ecosysteem'. Dat ecosysteem voor ondernemerschap bestaat uit tien elementen. In dit rapport hebben we gemeten hoe sterk deze tien elementen aanwezig waren in 40 Nederlandse regio's.

1. (-) Delft en Westland	21. (↑4) Zuidoost-Zuid-Holland
2. (↑1) Groot-Amsterdam	22. (↓2) West-Noord-Brabant
3. (↓1) Zuidoost-Noord-Brabant	23. (-) Noord-Limburg
4. (-) Aggl. Leiden en Bollenstreek	24. (↓5) Midden-Noord-Brabant
5. (↑3) Utrecht	25. (↓1) Flevoland
6. (↓1) Overig Groningen	26. (↑9) Midden-Limburg
7. (↑3) Twente	27. (↑9) Oost-Zuid-Holland
8. (↓2) Agglomeratie 's-Gravenhage	28. (↑5) Noord-Overijssel
9. (↑3) Veluwe	29. (-) Achterhoek
10. (↓1) Agglomeratie Haarlem	30. (↓3) Delfzijl en omgeving
11. (↓4) Arnhem/Nijmegen	31. (↓5) Noord-Drenthe
12. (↑1) Het Gooi en Vechtstreek	32. (-) Zuidwest-Gelderland
13. (↓1) Zuid-Limburg	33. (↓2) Overig Zeeland
14. (↑4) Alkmaar en omgeving	34. (-) Zuidoost-Friesland
15. (-) Groot-Rijnmond	35. (↑2) Noord-Friesland
16. (-) IJmond	36. (↓8) Zuidwest-Friesland
17. (↓3) Zuidwest-Overijssel	37. (↓1) Zeeuwsch-Vlaanderen
18. (↑4) Zaanstreek	38. (-) Zuidwest-Drenthe
19. (↓2) Noordoost-Noord-Brabant	39. (↑1) Zuidoost-Drenthe
20. (-) Kop van Noord-Holland	40. (↓1) Oost-Groningen

Tabel 1: Entrepreneurial Ecosystem Index ranglijst naar sterkte van ecosysteem voor ondernemerschap; 2022

¹ Cloosterman, E., Stam, E., & Van der Starre, B. (2018). De Kwaliteit van Ecosystemen voor Ondernemerschap in Nederlandse Regio's. Cloosterman, E., & Stam, E.. (2020). Entrepreneurial Ecosystem Index 2020 - Een kwantitatieve vergelijking van regionale ecosystemen voor ondernemerschap.

Resultierend ondernemerschap

Met name door de coronapandemie is er meer aandacht voor een strategie van economisch herstel. Een belangrijk ingrediënt daarvoor is ondernemerschap. We laten zien hoe de Entrepreneurial Ecosystem Index samenhangt met diverse outputindicatoren van ondernemerschap, zoals nieuwe innovatieve en snelgroeiende bedrijven (zie p. 22 t/m 25).

Inzichten voor beleid

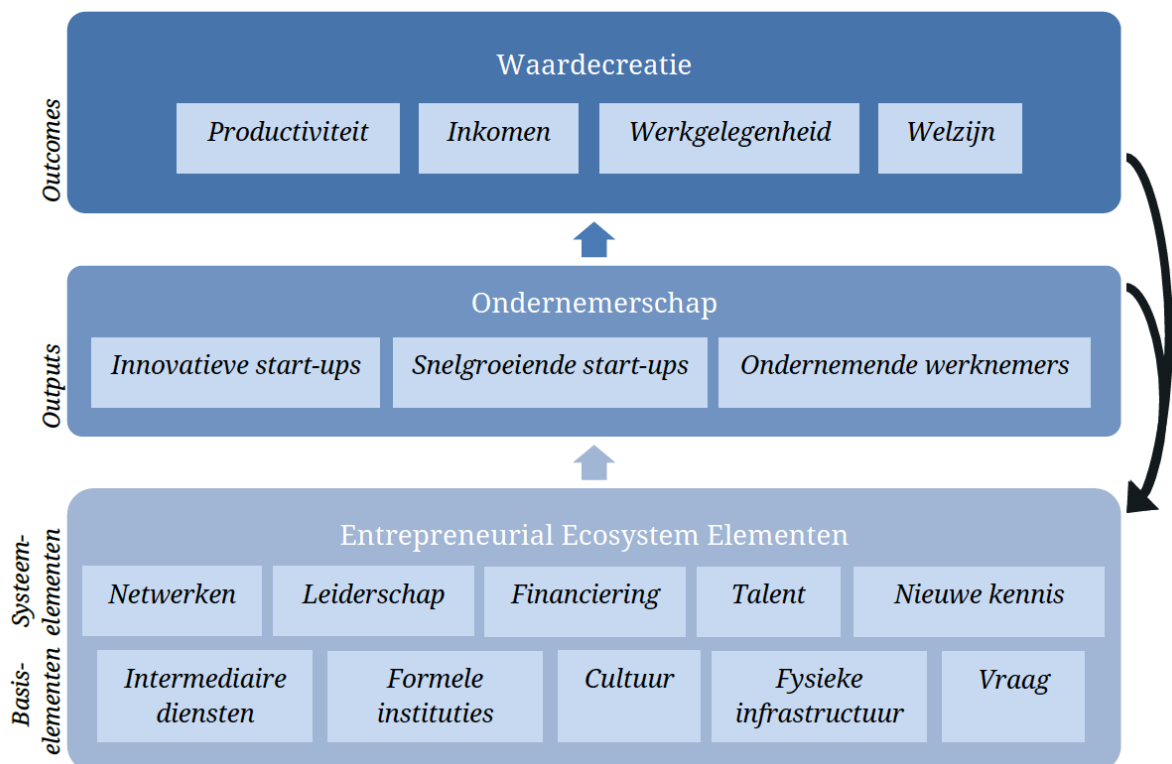
Deze methodologie en de data die daaruit voortkomt, leveren nieuwe inzichten op voor beleid. Zo kunnen per regio specifieke verbeterpunten worden aangewezen om de voedingsbodem voor ondernemerschap te versterken. Dit maakt het mogelijk om Nederlandse regio's ondernemender en welvarender te maken.

Entrepreneurial Ecosystem Benadering

Ecosystemen voor Ondernemerschap • De *Entrepreneurial Ecosystem* benadering

Binnen de *Entrepreneurial Ecosystem* benadering wordt de economie gezien als een dynamisch netwerk van actoren en factoren. Hierbij wordt ondernemerschap gezien als het proces waarbij individuen kansen identificeren en realiseren om nieuwe waarde te genereren. Het 'ecosysteem' is een concept dat de onderlinge afhankelijkheid van de actoren benadrukt. Het focust op de rol van de context in het mogelijk maken van ondernemerschap. Ondernemerschap komt voort uit het ecosysteem én ondernemers zijn sleutelpersonen binnen het ecosysteem. Ondernemers hebben binnen het ecosysteem te maken met (vaak lokale) middelen en actoren, die de kans op productief ondernemerschap versterken.

Ecosystemen voor ondernemerschap zijn opgebouwd uit een verzameling randvoorwaarden en systeemelementen. Als randvoorwaarden (basiselementen) zijn opgenomen: sociale condities (**formele instituties** en **cultuur**), **fysieke condities** en **marktvraag**. Deze elementen beïnvloeden sociale interactie. De systeemelementen worden gezien als het hart van het ecosysteem: netwerken, leiderschap, financiering, talent, nieuwe kennis en intermediaire diensten. De aanwezigheid en interactie tussen deze elementen zijn cruciaal voor het succes van het ecosysteem. **Gedegen netwerken** zorgen voor verspreiding van kennis, arbeid en kapitaal. **Leiderschap** geeft richting aan het ecosysteem. De toegang tot financiering is cruciaal voor het ontstaan van innovatieve projecten van middellange tijd.

Figuur 1: Schematische weergave van alle relevante variabelen in een ecosysteem voor ondernemerschap

Daarnaast is de aanwezigheid van voldoende (goed opgeleid) talent belangrijk voor het succes van het ecosysteem. Ook de beschikbaarheid van kennis, bijvoorbeeld in de vorm van (publieke) R&D, is van belang. Tot slot maken intermediaire diensten het mede mogelijk voor bedrijven om zich te focussen op hun ondernemerschap.

Ecosystemen voor Ondernemerschap • Krachtige ecosystemen versterken zichzelf

Als de tien elementen van een entrepreneurial ecosystem goed op elkaar aansluiten stimuleert dit productief ondernemerschap: ondernemerschap dat meerwaarde genereert voor de economie en maatschappij als geheel².

Een sterk ecosysteem voedt zichzelf

Het productieve ondernemerschap voedt op zijn beurt ook weer de tien elementen. Zo dragen productieve ondernemers bij aan de groei van kennis, leiderschap en netwerken. Dankzij hen groeit ook waardecreatie in de vorm van productiviteit, inkomen, werkgelegenheid en welzijn. Deze waardecreatie vloeit dan weer terug naar de verschillende elementen van het ecosysteem. Oftewel, een goed functionerend ecosysteem voor ondernemerschap zorgt niet alleen voor grotere (economische) welvaart, maar kan ook een zelfversterkend mechanisme vormen voor de ontwikkeling van ecosystemen.

Personen, netwerken én instituties centraal

De entrepreneurial ecosystem benadering wijkt af van het klassiek economische denken dat alleen bouwt op bedrijven en markten. Denken in een ecosysteem zet de personen, netwerken en instituties centraal. De personen in het ecosysteem creëren waarde. Instituties stimuleren of belemmeren hen.

Het ecosysteem voor beleidsmakers

De rol van de overheid in het ecosysteem is belangrijk: zij kan met beleidsinterventies het ecosysteem versterken of verzwakken. Door te denken in ecosystemen voor ondernemerschap hebben beleidsmakers dus handvatten voor beleid.

---

² Cloosterman, E., Stam, E., & van der Starre, B. (2018). De Kwaliteit van Ecosystemen voor Ondernemerschap in Nederlandse Regio's.

Methode • De berekening achter de Entrepreneurial Ecosystem Index

Om een ecosysteem voor ondernemerschap in beeld te brengen en vergelijkbaar te maken, hebben we een index geformuleerd. Deze index bestaat uit een getal dat de som is van het cijfer dat een regio krijgt voor elk van de systeemelementen en randvoorwaarden van het ecosysteem. Deze index noemen we de Entrepreneurial Ecosystem Index.

Kwantitatieve indicatoren

Voor elk van deze componenten hebben we een kwantitatieve indicator geformuleerd. De kwaliteit van de component wordt bepaald door hoe ver de waarde van een specifiek ecosysteem van het Nederlandse gemiddelde ligt. Deze componentwaarde drukken we uit als een getal rondom 1, waarbij 1 het Nederlands gemiddelde is. Regio's die beter presteren dan het gemiddelde krijgen een waarde boven de 1, regio's die slechter presteren een waarde onder de 1.

Toekenning van cijfers

Met 10 variabelen (6 systeemelementen en 4 randvoorwaarden) zou een gemiddelde Nederlandse regio een 10 scoren. Regio's die hoger scoren hebben op één of meerdere variabelen een voorsprong op het Nederlands gemiddelde.

Herkomst van data

Elk van de componenten heeft zijn eigen indicator gekregen, beschreven in de tabel op de volgende pagina. Deze data is op COROP-niveau (i.e. stadsregio) verzameld, met uitzondering van de data over formele instituties en financiering. Die data hebben we op provincieniveau verzameld. Voor formele instituties is dit logischer omdat de provinciale en nationale overheid relatief grote invloed hebben op de governance. Voor financiering is de data nog niet fijnmazig genoeg om tot een representatieve indicator op COROP-niveau te komen. Alle data op COROP-niveau is beschikbaar over de jaren 2018 tot en met 2020. Voor data waar de jaar over jaar variatie grote verschillen kent is een gemiddelde genomen van het jaar en de twee jaar daarvoor.

De empirische indicatoren: indicator en indicatie

Op de volgende pagina staat een overzicht van de verschillende empirische indicatoren en hun bronnen. Deze indicatoren zijn de beste representatie van de variabelen op dit lagere schaalniveau tot nu toe, maar kunnen niet altijd de gehele complexiteit van de situatie beschrijven. Ze zullen altijd beschouwd moeten worden als een indicatie van de situatie.

Elementen	Beschrijving	Empirische indicator(en)	Bronnen
Formele instituties	De kwaliteit en efficiëntie van governance.	Vier componenten: corruptie, recht, effectiviteit en verantwoording, in genormaliseerde score op provincieniveau.	Quality of Government Survey 2019
Ondernemerscultuur	Waardering van ondernemerschap in de regio.	Nieuwe bedrijven opgericht per 1.000 inwoners.	Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 2020
Infrastructuur	Fysieke infrastructuur en positie van de regio.	Drie componenten: afstand tot hoofdweg, afstand tot treinstation en toegang tot vluchten (aantal passagiersvluchten binnen 90 minuten rijden).	Regional Competitiveness Index (RCI) 2019 + CBS 2020
Vraag	Potentiële bestedingsruimte en vraag uit de markt.	Bruto regionaal product per hoofd van de bevolking.	CBS 2019
Netwerken	Verbondenheid van bedrijven in kennisnetwerken.	Aantal verbonden bedrijven per 1.000 bedrijven in innovatieprojecten (volginnovatie, H2020), gemiddelde 3 jaar.	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) 2017 – 2019
Leiderschap	Leiderschap die richting geeft aan collectieve actie.	Aantal penvoerende organisaties met een innovatieproject gevestigd in de regio per 1.000 bedrijven, gemiddelde over afgelopen 3 jaar.	RVO 2019 + CORDIS 2020
Talent	Het aandeel mensen met veel menselijk kapitaal door opleiding.	Percentage hoogopgeleiden van de totale bevolking.	CBS 2019
Financiering	De toevoer en toegankelijkheid van kapitaal voor financiering nieuwe ondernemingen.	Intensiteit (gemiddelde investering per bedrijf) en prevalentie (aantal bedrijven die investering ontvangen per 1.000 bedrijven) op provincieniveau, gemiddelde over afgelopen 3 jaar.	NVP 2018 - 2020
Kennis	Investerings in nieuwe kennis.	Intensiteit (gemiddelde investering per bedrijf) en prevalentie (aantal bedrijven die investering doen per 1.000 bedrijven) van investering in loonkosten en machines voor R&D.	RVO 2019*
Diensten	De toevoer en toegankelijkheid van diensten.	Percentage van bedrijfsvestigingen in de zakelijke dienstverlening.	CBS 2020

Tabel 2: Empirische indicatoren voor elementen van ecosystemen voor ondernemerschap*

* Voor sommige subindicatoren onder dit element (investerings in private R&D) is data uit 2018 gebruikt
Entrepreneurial Ecosystem Index 2022 10

Resultaten Entrepreneurial Ecosystem Index 2022

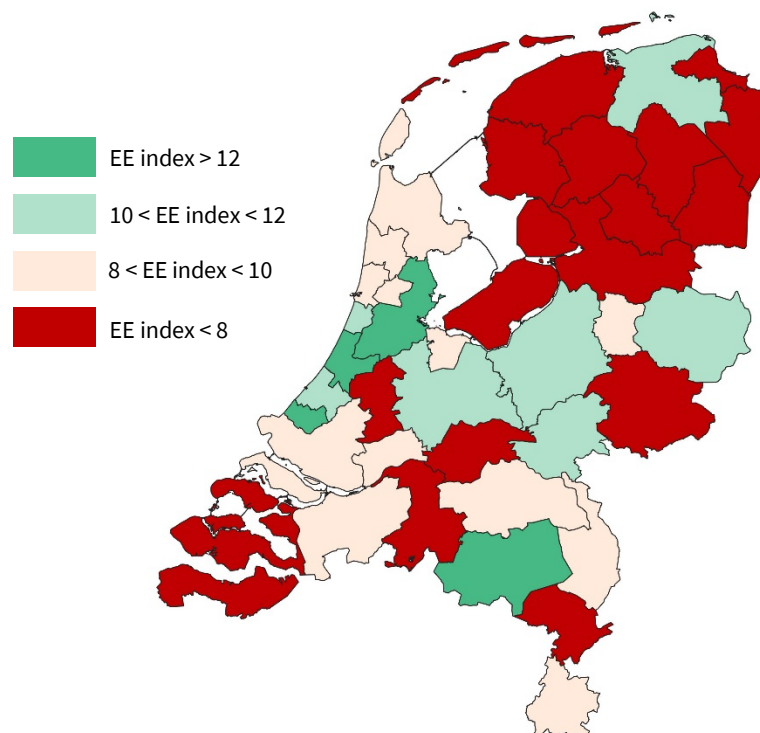
Delft en Westland heeft het sterkste ecosysteem voor ondernemerschap

Stadsregio's als uitgangspunt

Ecosystemen manifesteren zich voornamelijk op het niveau van stadsregio's: de combinatie van een grote stad of gemeente en de omliggende plaatsen. De ecosystemen zijn geanalyseerd op COROP-niveau. Dit geeft een beter beeld van de verschillen tussen de ecosystemen in Nederland omdat veel factoren die van belang zijn voor het ecosysteem sterk regionaal beïnvloed worden³. De rol van de regio blijkt ook uit de variatie van de Entrepreneurial Ecosystem Index: de index varieert van 6,1 tot 19,9.

Goed presterende regio's

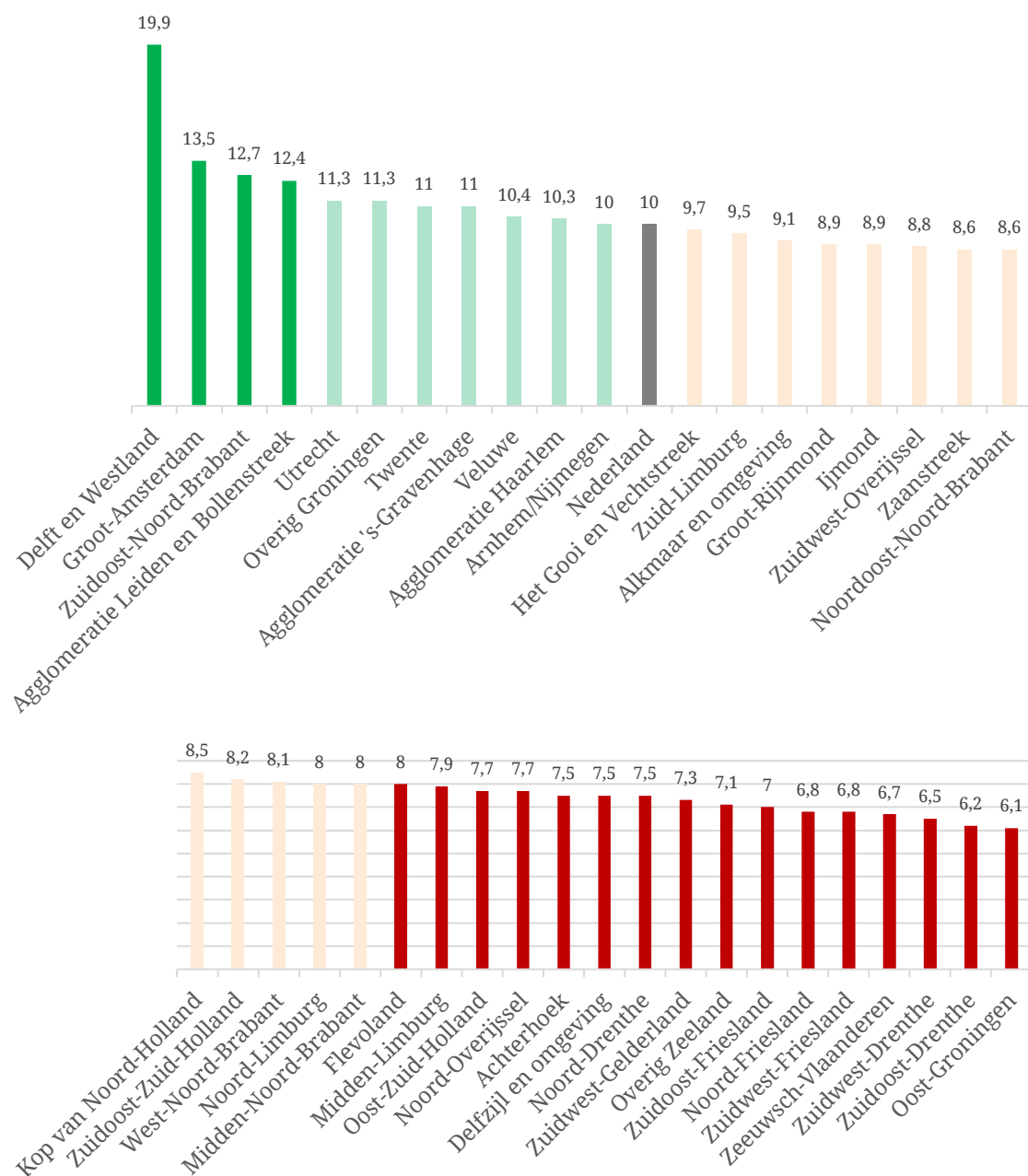
Delft en Westland is op dit moment het sterkste ecosysteem met 19,9 punten. Daarop volgen Groot-Amsterdam (13,5), Zuidoost-Noord-Brabant (12,7) en Leiden en Bollenstreek (12,4). Wederom zijn dit de sterkst presterende ecosystemen in Nederland. Belangrijke elementen die deze regio's zo sterk maken zijn leiderschap, kennis en netwerken. In totaal scoren 11 van de 40 regio's boven het Nederlands gemiddelde.

Figuur 2: Entrepreneurial Ecosystem Index 2022, scores per stadsregio

³ Vogelaar et al. (2020). Economisch beleid regio: naar een missie-gestuurde ecosysteembenadering. ESB, 105 (4790), 8 oktober 2020.

Ranglijst EE-Index 2022: Elf regio's met een sterker ecosysteem dan het Nederlands gemiddelde

Figuur 3: Entrepreneurial Ecosystem Index 2022, scores per stadsregio

Verschillen EE-Index 2022: Verschillen tussen ecosystemen worden groter; opvallende groeiers

Als we de scores van de huidige Entrepreneurial Ecosystem Index vergelijken met die van de Entrepreneurial Ecosystem Index van 2020, blijkt dat ecosystemen veranderlijk zijn. Sommige regio's hebben een relatief sterker ecosysteem dan twee jaar geleden, terwijl andere regio's relatief zwakker zijn geworden (ze zijn in vergelijking met andere regio's minder sterk geworden).

Sterkste regio's zijn verzwakt

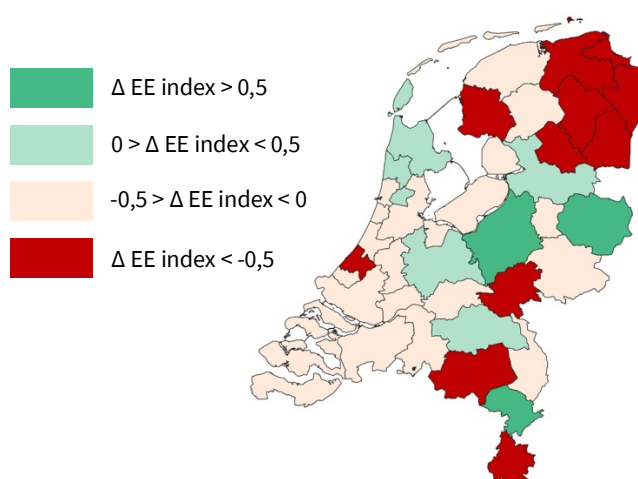
De vier best presterende ecosystemen hebben allen iets aan positie verloren tussen 2020 en 2022. Met uitzondering van Zuidoost-Noord-Brabant is de positie van deze regio's tussen de 0 en 0,5 punten verzwakt. Zuidoost-Noord-Brabant is met meer dan 0,5 punten gedaald op de index. Dit verklaart de wisseling van positie met Groot-Amsterdam in de totale ranking.

Verschillen tussen sterk en zwak worden wederom groter

De zwakste ecosystemen (met een uitzondering van Midden-Limburg) hebben allen een daling van de index meegemaakt tussen 2020 en 2022. Vooral de Noord-Nederlandse regio's vallen op als rode vlek op de kaart. De zwakste regio's zijn het meest gedaald, terwijl de daling, van de index, van de sterkste regio's beperkt is. Een (relatieve) daling op leiderschap en/of netwerken zijn hier vaak de oorzaak. De verschillen worden wederom groter, net als in de vorige index. Dit is terug te zien in de variatie van totaalscores: In 2020 varieerden de scores tussen 6,5 en 20,0. In 2022 variëren de scores tussen 6,1 en 19,9.

Opvallende groeiers

De Veluwe, Twente en Midden-Limburg zijn de grootste groeiers in de 2022 index. Voor de Veluwe betekent dit een plekje in de top 10. Twente is de grootste groeier in de 2022 index. Midden-Limburg versterkt zijn ecosysteem flink, maar blijft in de totaalstand een van de zwakkere ecosystemen in Nederland.

Figuur 4: Verandering Entrepreneurial Ecosystem Index scores per stadsregio 2020 - 2022

Verdieping: Noord-Holland

Groot-Amsterdam veruit het sterkste ecosysteem in Noord-Holland

Noord-Holland is het best presterende provinciale ecosysteem in de Entrepreneurial Ecosystem Index. De verschillen binnen de provincie zijn echter groot, zo scoren 5 van de 7 stadsregio's onder het Nederlands gemiddelde. De hoge score is voornamelijk te danken aan het sterke Amsterdamse ecosysteem, waarin geen zwak element te vinden is.

Groot-Amsterdam

Groot-Amsterdam scoort sterk op alle elementen behalve instituties, een provincie breed gemeten element. Vooral vraag, cultuur en financiering zijn grote uitschieters. De regio kent bovengemiddelde financiering van bedrijven en veel startende bedrijven. Dit is mede toe te schrijven aan de sterke financiële sector in Amsterdam.

Ondergemiddelde scores

Van de 7 regio's in Noord-Holland scoren er 5 ondergemiddeld. Opvallend hierin is de Kop van Noord-Holland die ondanks een sterke agrifood sector weinig leiderschap kent. Een terugkerend fenomeen in de Noord-Hollandse regio's buiten Amsterdam zijn de zwakke scores op Leiderschap en Netwerken. Buiten Amsterdam zijn er weinig trekkers van innovatieprojecten die partners binden aan de regio.

Positieve ontwikkelingen Noord-Holland

Een positieve ontwikkeling is dat de elementen infrastructuur en financiering in de hele provincie groeien. Daarnaast zien we in een aantal regio's met een zwakke positie op leiderschap en netwerken toch een lichte stijging.

Element	Groot-Amsterdam	Δ	Kop van Noord-Holland	Δ	Alkmaar en omgeving	Δ	IJmond	Δ	Aggl. Haarlem	Δ	Zaanstreek	Δ	Het Gooi en Vechtstreek	Δ
Cultuur	1,68	-0,11	0,85	0,01	1,03	0,05	0,93	0,02	1,19	-0,11	1,07	0,03	1,20	-0,07
Vraag	1,95	0,00	0,66	0,00	0,74	0,00	0,75	0,00	0,72	0,00	0,67	0,00	0,95	0,00
Talent	1,39	0,00	0,76	0,00	0,96	0,00	0,95	0,00	1,36	0,00	0,78	0,00	1,19	0,00
Diensten	1,19	-0,01	0,76	0,00	0,98	0,00	0,93	0,00	1,33	0,00	0,92	0,00	1,29	0,01
Instituties	0,99	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00	0,99	0,00
Infrastructuur	1,21	0,01	1,02	0,01	1,37	0,02	1,51	0,07	1,91	-0,04	1,78	0,02	1,26	0,01
Financiering	1,51	0,05	1,51	0,05	1,51	0,05	1,51	0,05	1,51	0,05	1,51	0,05	1,51	0,05
Leiderschap	1,33	-0,07	0,33	-0,03	0,26	0,09	0,26	-0,05	0,33	0,02	0,15	0,10	0,22	-0,04
Netwerken	1,16	0,07	0,55	0,09	0,59	0,10	0,33	-0,09	0,33	-0,02	0,10	-0,03	0,42	-0,10
Kennis	1,13	0,03	1,02	-0,12	0,71	0,09	0,72	-0,09	0,66	0,00	0,67	0,01	0,70	0,07
Totale Score	13,53	-0,02	8,46	0,01	9,13	0,39	8,87	-0,09	10,32	-0,10	8,62	0,18	9,71	-0,07

Sterk = Score > 1,05

Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05

Zwak = Score > 0,50 < 0,95

Slecht = Score < 0,50

Tabel 3: Scores van Entrepreneurial Ecosystem Index elementen voor stadsregio's in provincie Noord-Holland. Noot: delta is gebaseerd op de verandering tussen de metingen van 2020 en 2022

Verdieping: Overijssel

Twente uitschieter en sterkste groeier in zwak presterende provincie

Overijssel is een ondergemiddeld presterend ecosysteem. Binnen de provinciegrenzen zijn ook verschillen zichtbaar. Twente is een positieve uitschieter in een provincie waar de overige regio's vooral zwakke elementen hebben.

Twente

De aanwezigheid van een ondernemende Technische Universiteit wordt gereflecteerd in de scores van Twente. Kennis, Leiderschap en Netwerken zijn sterke elementen. Ook daarnaast ziet Twente nog diverse positieve veranderingen tussen de 2020 en 2022 index. De sterke elementen zijn nog verder versterkt. Van de zwakke elementen zijn alleen cultuur en financiering versterkt, de overige zijn stabiel gebleven.

Ondergemiddelde scores

Noord-Overijssel en Zuidwest-Overijssel scoren onder het Nederlands gemiddelde. De ecosystemen worden vooral gekenmerkt door achterblijvend leiderschap en netwerken. Alleen het element infrastructuur is een sterk element in deze ecosystemen. De hele provincie kent een zwakke ondernemerscultuur, zwakke vraag, minder financiering en minder hoogopgeleid talent ten opzichte van het Nederlands gemiddelde.

Positieve ontwikkelingen Overijssel

Het zwakste ecosysteem van Overijssel is de afgelopen twee jaar wel sterker geworden. Er zijn over de hele provincie positieve veranderingen te zien op financiering, cultuur en infrastructuur.

Element	Noord-Overijssel		Zuidwest-Overijssel		Twente	
		Δ		Δ		Δ
Cultuur	0,78	0,01	0,78	0,03	0,74	0,03
Vraag	0,91	0,00	0,82	0,00	0,80	0,00
Talent	0,81	0,00	0,89	0,00	0,84	0,00
Diensten	0,83	0,01	1,01	0,01	0,81	0,00
Instituties	1,02	0,00	1,02	0,00	1,02	0,00
Infrastructuur	1,08	0,05	1,62	0,06	1,26	0,00
Financiering	0,94	0,08	0,94	0,08	0,94	0,08
Leiderschap	0,19	-0,05	0,24	-0,24	1,63	0,28
Netwerken	0,44	0,08	0,57	-0,27	1,81	0,40
Kennis	0,67	0,07	0,93	-0,15	1,18	0,04
Totale Score	7,68	0,25	8,83	-0,48	11,04	0,84

Sterk = Score > 1,05

Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05

Zwak = Score > 0,50 < 0,95

Slecht = Score < 0,50

Tabel 4: Scores van Entrepreneurial Ecosystem Index elementen voor stadsregio's in provincie Overijssel.

Noot: delta is gebaseerd op de verandering tussen de metingen van 2020 en 2022

Verdieping: Gelderland

Sterke verzwakking Arnhem/Nijmegen en versterking in de Veluwe

Gelderland is een ondergemiddeld presterend ecosysteem. Binnen de provincie zijn twee regio's met een universiteit te vinden. Deze scores beduidend beter dan de regio's zonder een universiteit. De twee sterkste regio's verschillen wel in de ontwikkeling die ze doormaken.

Veluwe

De Veluwe is een van de grootste groeiers in de 2022 index, hiermee scoort de regio boven het Nederlands gemiddelde. Dit is te danken aan een sterke groei op Leiderschap en Netwerken. Er zijn meer partijen in de regio die actief bezig zijn met innovatieve projecten en zij binden meer partners aan de regio.

Arnhem/Nijmegen

Waar de Veluwe groeit, zien we in Arnhem/Nijmegen vooral een daling. De daling in financiering, leiderschap en netwerken zijn hier de oorzaken van. Er zijn in de regio minder partijen actief in innovatieve projecten, hierdoor scoort het element niet meer 'sterk'. De regio scoort nu bijna identiek aan het Nederlands gemiddelde.

Ondergemiddelde scores

De regio's zonder een universiteit scoren ver onder het Nederlands gemiddelde. Vooral een zwakke positie op leiderschap en netwerken valt hier op. Over de hele provincie is een zwakke ondernemerscultuur, vraag en financiering zichtbaar.

Ontwikkelingen Gelderland

De Veluwe is de enige stadsregio's met een ecosysteem dat is versterkt. Over de heel provincie is vooral veel stabiliteit zichtbaar op veel elementen. Voornamelijk Leiderschap, Netwerken, Kennis en Financiering lijken nog te bewegen, maar in veel regio's negatief.

Element	Zuidwest- Gelderland	Δ	Veluwe	Δ	Achterhoek	Δ	Arnhem/ Nijmegen	Δ
Cultuur	0,90	-0,03	0,84	-0,02	0,70	0,02	0,88	0,00
Vraag	0,86	0,00	0,90	0,00	0,72	0,00	0,85	0,00
Talent	0,87	0,00	0,90	0,00	0,76	0,00	1,13	0,00
Diensten	0,89	0,01	0,92	0,01	0,83	0,01	1,09	0,00
Instituties	1,02	0,00	1,02	0,00	1,02	0,00	1,02	0,00
Infrastructuur	1,08	0,01	1,20	0,01	1,33	-0,06	1,30	0,06
Financiering	0,68	-0,20	0,68	-0,20	0,68	-0,20	0,68	-0,20
Leiderschap	0,13	-0,05	1,28	0,16	0,26	-0,09	0,99	-0,58
Netwerken	0,24	0,00	1,71	0,61	0,43	0,00	1,05	-0,34
Kennis	0,67	0,01	0,93	-0,02	0,79	-0,11	1,03	-0,08
Totale Score	7,34	-0,24	10,37	0,57	7,52	-0,42	10,02	-1,14

Sterk = Score > 1,05

Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05

Zwak = Score > 0,50 < 0,95

Slecht = Score < 0,50

Tabel 5: Scores van Entrepreneurial Ecosystem Index elementen voor stadsregio's in provincie Gelderland.

Noot: delta is gebaseerd op de verandering tussen de metingen van 2020 en 2022

Verdieping: Flevoland

Flevoland maakt positieve ontwikkelingen door maar ziet daling in financiering

Flevoland is een ondergemiddeld presterend ecosysteem. In de provincie zijn meerdere ontwikkelingen zichtbaar. Cultuur, infrastructuur, leiderschap, netwerken en kennis zijn gegroeid. Daarentegen is de score op financiering flink gekrompen en zorgt dit ervoor dat er netto een kleine daling van de index zichtbaar is.

Weinig kennis en innovatie

De elementen leiderschap, netwerken en kennis scoren zwak in de provincie. Leiderschap is zelfs het een-na zwakste element. Dit betekent dat er weinig partijen in de regio actief een innovatieproject opzetten. In het element netwerken is dan ook terug te zien dat er weinig partijen via innovatieprojecten gebonden worden aan de regio. Het ontbreken van een universiteit kan één van de oorzaken zijn.

Cultuur een sterk element

Een opvallend groen vlak is ondernemerscultuur. In Flevoland worden er gemiddeld meer bedrijven opgericht dan het Nederlands gemiddelde. Dit is tussen 2020 en 2022 ook gegroeid.

Positieve ontwikkelingen in Flevoland

Ondanks een sterke daling op financiering is het ecosysteem op veel elementen iets sterker geworden.

Element	Flevoland	Δ
Cultuur	1,09	0,03
Vraag	0,75	0,00
Talent	0,81	0,00
Diensten	0,93	0,00
Instituties	0,99	0,00
Infrastructuur	0,92	0,01
Financiering	0,34	-0,51
Leiderschap	0,53	0,11
Netwerken	0,81	0,21
Kennis	0,80	0,06
Totale Score	7,98	-0,09

Sterk = Score > 1,05

Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05

Zwak = Score > 0,50 < 0,95

Slecht = Score < 0,50

Tabel 6: Scores van Entrepreneurial Ecosystem Index elementen voor stadsregio's in provincie Flevoland.

Noot: delta is gebaseerd op de verandering tussen de metingen van 2020 en 2022

Entrepreneurial Ecosystem Index & Ondernemerschap

Ecosystemen en innovatieve startups: Duidelijke relatie tussen aantal startups en de kwaliteit van het ecosysteem

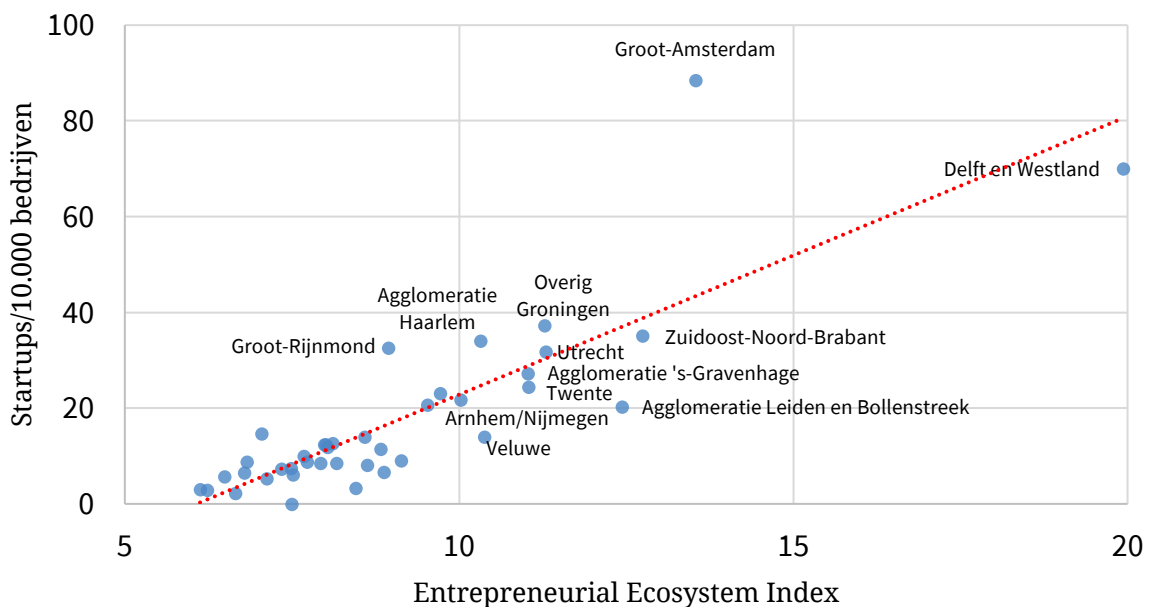
Startups in het ecosysteem

Om in beeld te brengen hoe ecosystemen uitpakken op innovatief ondernemerschap, kijken we naar data van Dealroom, dat een overzicht geeft van alle (technologie gedreven) startups actief in Nederland. Dit zijn bedrijven die opgericht zijn met de ambitie om door te groeien. Per COROP-regio kijken we naar het aantal door Dealroom geregistreerde startups als aandeel van alle bedrijven in de regio.

Sterke relatie kwaliteit ecosysteem

Over het algemeen geldt dat ecosystemen met een hogere indexscore een hoger 'geboortecijfer' hebben voor nieuwe innovatieve bedrijven. Sommige regio's doen het nog wat beter dan hun (hoge) positie op de EE-index zou doen vermoeden (zoals Groot-Amsterdam), andere blijven er iets bij achter (zoals Leiden/Bollenstreek).

Entrepreneurial Ecosystem Index en startups

Figuur 5: Entrepreneurial Ecosystem Index en startups. Data: Dealroom (2020), bedrijven opgericht sinds 2010 & CBS Statline (2020), aantal bedrijfsvestigingen per COROP-regio in 2020.

Ecosystemen en scaleups: Regio's zonder Top 250 Scale-ups hebben een zwak ecosysteem voor ondernemerschap

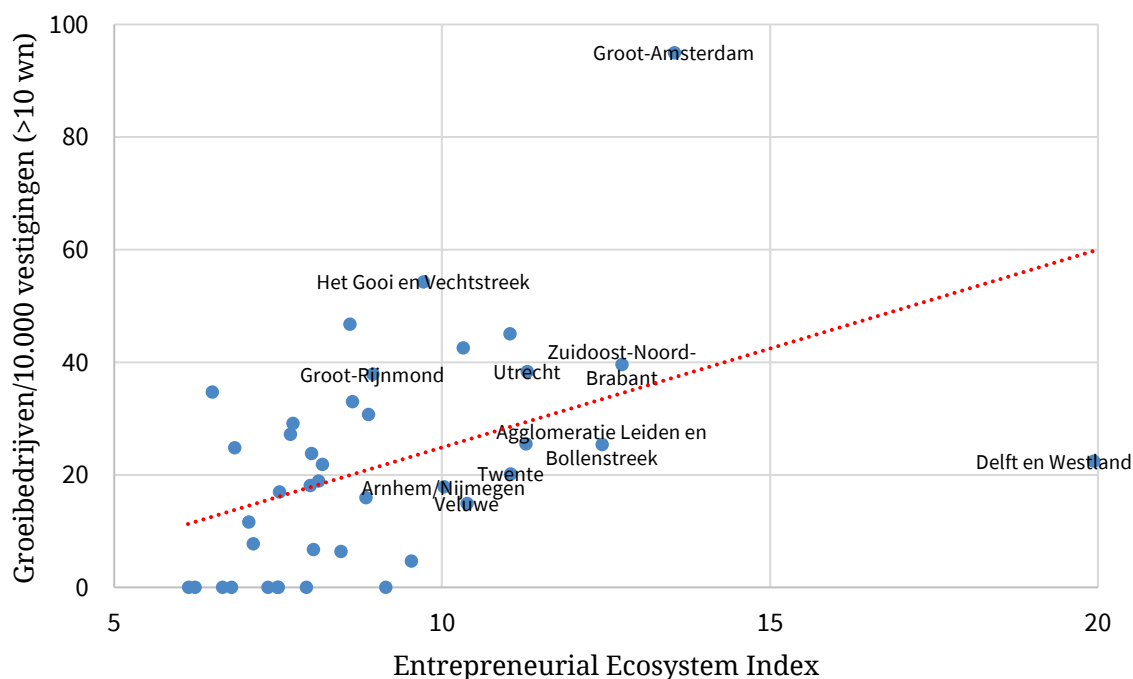
Scale-ups in het ecosysteem

Veel nieuwe ondernemerschap is een positief signaal, maar het is belangrijk voor de totale economie dat een deel van de ontstane kleine bedrijven in staat is om door te groeien naar een grotere schaal. Daarom kijken we naar de aanwezigheid van scaleups in een regio. Scale-ups zijn bedrijven die in de periode december 2017 tot en met december 2020 een gemiddelde jaarlijkse groei van 20% hadden in FTE en/of omzet. Tijdens de coronapandemie is het aantal scale-ups gedaald. Wij kijken naar de geografische spreiding van de top 250 scale-ups.

Regio's zonder Top 250 Scale-ups hebben een zwak ecosysteem

Er is een relatie tussen de kwaliteit van het ecosysteem en de mate waarin scale-ups aanwezig zijn, maar er is veel variatie in output tussen ecosystemen met eenzelfde kwaliteit ecosysteem. Opvallende outliers zijn Delft en Westland en Groot-Amsterdam. De regio Delft en Westland heeft het best scorende ecosysteem, maar het lijkt erop dat veel van de startups (zie p.19) elders doorgroeien. Groot-Amsterdam daarentegen heeft veel meer scaleups dan je zou verwachten op basis van de Entrepreneurial Ecosystem Index, en lijkt een centrale hub functie te vervullen voor scale-ups in Nederland. Er zijn een aantal regio's waar geen of weinig Top 250 scale-ups zijn gevestigd, zoals Zuidwest-Gelderland en Midden-Limburg, en deze regio's hebben allemaal een zwak ecosysteem.

Entrepreneurial Ecosystem Index en concentratie groeibedrijven

Figuur 6: Entrepreneurial Ecosystem Index en prevalentie groeibedrijven. Data: Erasmus Centre for Entrepreneurship (2021), Top 250 Groeibedrijven & CBS statline, aantal bedrijfsvestigingen met meer dan 10 werknemers per COROP-regio in 2020.

Ecosystemen en digitale transformatie: Digitale transformatie gaat niet in alle ecosystemen even snel

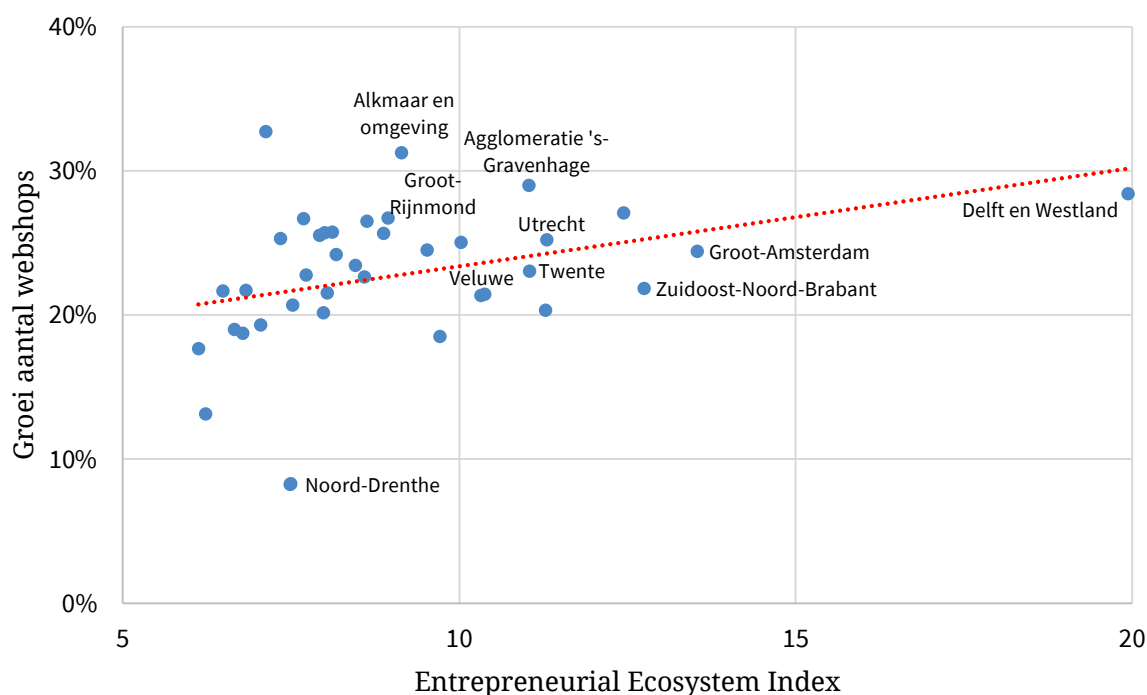
Digitalisering als signaal van wendbaarheid

De huidige coronapandemie doet een beroep op de wendbaarheid van regio's: hoe snel past hun bedrijvigheid zich aan de nieuwe realiteit aan. Een indicatie van de korte termijn wendbaarheid van regio's tijdens deze pandemie is de snelheid van digitale transformatie. Deze is onder meer zichtbaar in de groei van het aantal webshops in de regio. Dat is afgebeeld in bijgaande grafiek.

Relatie met het ecosysteem

Niet elke regio kan even snel deze digitale transformatie realiseren. Een hoogwaardig ecosysteem lijkt een versnelling van de digitale transformatie mogelijk te maken.

Entrepreneurial Ecosystem Index en groei webshops 2020-2021

Figuur 7: Entrepreneurial Ecosystem Index en groei webshops 2020-2021. Data van KvK (2021).

Entrepreneurial Ecosystem Index in de beleidscyclus

Resultaten

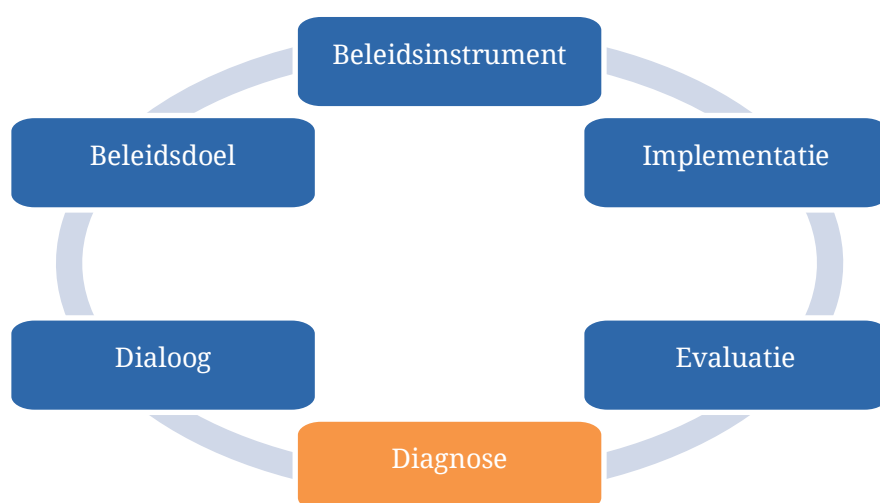
De Entrepreneurial Ecosystem Index maakt het mogelijk om ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland met elkaar te vergelijken en daarin ontwikkelingen waar te nemen. In de 2022-index zien we veel bewegingen, met nieuwkomers in de top 10 en bovengemiddelde ecosystemen die positie verliezen. De verschillen tussen de sterkste en de zwakste ecosystemen zijn opnieuw groter geworden.

Het doel van de Entrepreneurial Ecosystem Index

De Entrepreneurial Ecosystem Index kwantificeert en objectificeert de sterkte van ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland. Hiermee is de index geen volledige weerspiegeling van de werkelijkheid, maar zorgt het voor een objectieve basis om ecosystemen te meten en te volgen in de tijd. Binnen de beleidscyclus kan de Entrepreneurial Ecosystem Index als startpunt voor een goed geïnformeerde dialoog tussen stakeholders dienen: door een objectieve meting te hanteren (diagnose) kan er effectief dialoog plaatsvinden over het te voeren beleid. Hiermee biedt de index handvatten voor (regionale) beleidsmakers en andere stakeholders die hun ecosysteem willen versterken.

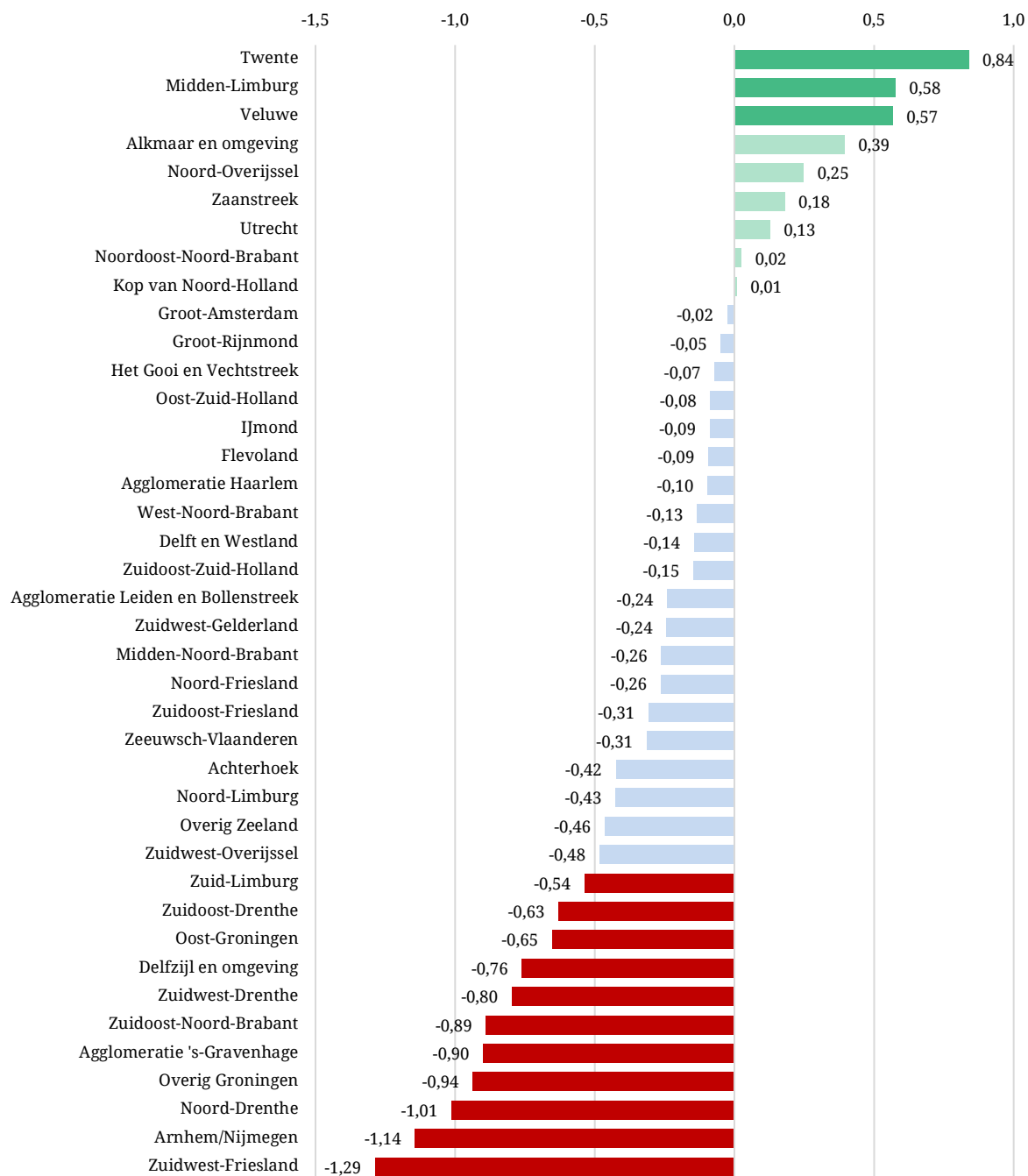
Ecosystemen in crisistijd

Een sterk ecosysteem maakt productief ondernemerschap mogelijk, wat bijdraagt aan de economische activiteit en welzijn in een regio. Sterke ecosystemen worden echter ook steeds vaker in verband gebracht economische wendbaarheid. De Entrepreneurial Ecosystem Index maakt dit jaar dan ook deel uit van het onderzoeksproject [Economische Veerkracht van Regio's \(EVER\)](#). Daarin bundelen Universiteit Utrecht, Universiteit Tilburg en Birch Consultants hun krachten om te onderzoeken hoe regio's weerbaar en wendbaar uit de coronacrisis komen.

Figuur 8: Entrepreneurial Ecosystem beleidscyclus

Bijlagen

Bijlage 1. Ontwikkeling EE-Index 2020-2022

COROP	Ondernemerscultuur	vraag	talent	intermediare diensten	formele instituties	infrastructuur	financiering	leiderschap	netwerken	kennis	EE Index Score	Vershil 2020 - 2022
Achterhoek	0,70	0,72	0,76	0,83	1,02	1,33	0,68	0,26	0,43	0,79	7,52	-0,42
Agglomeratie Haarlem	1,19	0,72	1,36	1,33	0,99	1,91	1,51	0,33	0,33	0,66	10,32	-0,10
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	0,90	0,84	1,18	1,10	0,98	1,25	0,93	2,22	1,47	1,57	12,44	-0,24
Agglomeratie 's-Gravenhage	1,36	0,98	1,15	1,09	0,98	1,18	0,93	0,85	1,79	0,71	11,03	-0,90
Alkmaar en omgeving	1,03	0,74	0,96	0,98	0,99	1,37	1,51	0,26	0,59	0,71	9,13	0,39
Arnhem/Nijmegen	0,88	0,85	1,13	1,09	1,02	1,30	0,68	0,99	1,05	1,03	10,02	-1,14
Delft en Westland	1,06	1,12	1,11	0,99	0,98	1,24	0,93	4,98	5,00	2,52	19,93	-0,14
Delfzijl en omgeving	0,62	0,77	0,62	0,62	1,02	1,57	0,55	0,28	0,53	0,90	7,50	-0,76
Flevoland	1,09	0,75	0,81	0,93	0,99	0,92	0,34	0,53	0,81	0,80	7,98	-0,09
Groot-Amsterdam	1,68	1,95	1,39	1,19	0,99	1,21	1,51	1,33	1,16	1,13	13,53	-0,02
Groot-Rijnmond	1,17	1,06	0,91	1,02	0,98	0,80	0,93	0,62	0,69	0,74	8,94	-0,05
Het Gooi en Vechtstreek	1,20	0,95	1,19	1,29	0,99	1,26	1,51	0,22	0,42	0,70	9,71	-0,07
IJmond	0,93	0,75	0,95	0,93	0,99	1,51	1,51	0,26	0,33	0,72	8,87	-0,09
Kop van Noord-Holland	0,85	0,66	0,76	0,76	0,99	1,02	1,51	0,33	0,55	1,02	8,46	0,01
Midden-Limburg	0,80	0,79	0,93	0,80	1,00	1,16	0,82	0,08	0,44	1,10	7,92	0,58
Midden-Noord-Brabant	0,96	0,86	0,93	0,93	1,00	0,78	0,98	0,23	0,54	0,79	8,00	-0,26
Noord-Drenthe	0,66	0,66	0,98	0,96	1,02	0,78	0,36	0,41	1,08	0,57	7,49	-1,01
Noord-Friesland	0,79	0,67	0,84	0,80	1,02	0,73	0,35	0,55	0,53	0,54	6,83	-0,26
Noord-Limburg	0,76	0,93	0,80	0,76	1,00	1,19	0,82	0,28	0,36	1,14	8,04	-0,43
Noordoost-Noord-Brabant	0,95	0,98	0,97	0,92	1,00	0,89	0,98	0,27	0,76	0,87	8,59	0,02
Noord-Overijssel	0,78	0,91	0,81	0,83	1,02	1,08	0,94	0,19	0,44	0,67	7,68	0,25
Oost-Groningen	0,63	0,55	0,64	0,66	1,02	0,89	0,55	0,27	0,28	0,64	6,13	-0,65
Oost-Zuid-Holland	0,89	0,76	0,91	0,96	0,98	1,20	0,93	0,16	0,28	0,64	7,72	-0,08
Overig Groningen	0,88	1,04	1,13	0,99	1,02	1,42	0,55	1,69	1,50	1,05	11,28	-0,94
Overig Zeeland	0,82	0,77	0,77	0,76	0,98	1,00	0,55	0,22	0,66	0,59	7,12	-0,46
Twente	0,74	0,80	0,84	0,81	1,02	1,26	0,94	1,63	1,81	1,18	11,04	0,84
Utrecht	1,05	1,23	1,30	1,24	0,98	1,18	1,06	0,97	1,30	0,98	11,30	0,13
Veluwe	0,84	0,90	0,90	0,92	1,02	1,20	0,68	1,28	1,71	0,93	10,37	0,57
West-Noord-Brabant	0,94	1,01	0,91	0,95	1,00	0,91	0,98	0,22	0,42	0,77	8,11	-0,13
Zaansreek	1,07	0,67	0,78	0,92	0,99	1,78	1,51	0,15	0,10	0,67	8,62	0,18
Zeeuwsch-Vlaanderen	0,71	0,90	0,66	0,65	0,98	0,54	0,55	0,21	0,60	0,86	6,65	-0,31
Zuid-Limburg	0,71	0,89	0,85	0,95	1,00	1,35	0,82	1,15	0,97	0,81	9,52	-0,54
Zuidoost-Drenthe	0,66	0,67	0,66	0,73	1,02	0,84	0,36	0,34	0,32	0,64	6,23	-0,63
Zuidoost-Friesland	0,71	0,76	0,81	0,86	1,02	0,70	0,35	0,47	0,32	1,05	7,05	-0,31
Zuidoost-Noord-Brabant	0,96	1,15	1,02	0,95	1	0,81	0,98	1,42	1,8	2,64	12,74	-0,89
Zuidoost-Zuid-Holland	0,9	0,93	0,83	0,9	0,98	1,3	0,93	0,3	0,34	0,76	8,17	-0,15
Zuidwest-Drenthe	0,71	0,73	0,83	0,8	1,02	0,93	0,36	0,26	0,31	0,53	6,49	-0,8
Zuidwest-Friesland	0,75	0,61	0,75	0,79	1,02	0,76	0,35	0,66	0,39	0,69	6,78	-1,29
Zuidwest-Gelderland	0,9	0,86	0,87	0,89	1,02	1,08	0,68	0,13	0,24	0,67	7,34	-0,24
Zuidwest-Overijssel	0,78	0,82	0,89	1,01	1,02	1,62	0,94	0,24	0,57	0,93	8,83	-0,48

Sterk = Score > 1,05

Zwak = Score > 0,50 < 0,95

Gemiddeld = Score > 0,95 < 1,05

Slecht = Score < 0,50

Bijlage 2. Regionale scores